

לא תכירו פנים במשפט

לא תכירו פנים במשפט פקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא: (דברים א ז).¹

לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד ... צדק צדק תרדף ... : (דברים טז יט-כ).²

מסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק י

אל תעש עצמך כעורכי הדיינין – כיצד? מלמד שאם באת לבית המדרש ושמעת דבר או הלכה, אל תיבהל ברוחך להשיב. אלא הוי יושב ושואל באיזה טעם אמרו, מאיזה ענין היה הדין או הלכה ששאלוני.³ ובזמן ששני בעלי דינין באין לפניך לדין, אחד עני ואחד עשיר, אל תאמר: האיך אזכה את העני ואחייב את העשיר, והאיך אזכה את העשיר ואחייב את העני? ואם אחייב את העני - נמצא העני אויבי; ואם אזכה את העני - נמצא העשיר אויבי! ואל תאמר: היאך אטול ממונו של זה ואתן לזה? והתורה אמרה: "לא תכירו פנים במשפט" (דברים א ז).⁴

מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב

"לא תכירו פנים במשפט" - רבי יהודה אומר: לא תכירוהו. רבי אלעזר אומר: לא תנכרהו.⁵ אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא. אמר לו: לאו אושפיזכני את? - אמר לו: אין. אמר ליה: דינא אית לי. - אמר ליה: פסילנא לך לדינא. אמר ליה רב לרב כהנא: פוק דייניה. חזייה דהוה קא גאיס [ביה]. - אמר ליה: אי צייטא - צייטא, ואי לא - מפיקנא לך רב מאונך.⁶

¹ ובפסוק הקודם בלשון חיובית של עשה: "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו", ציווי שנאמר בהקשר לפרשת מינוי הדיינים שיסודה בפרשת יתרו וכאן משה חוזר עליה (בלי להזכיר את חלקו של יתרו). ראה דברינו [פרשת מינוי הדיינים](#) בפרשת יתרו. במקומות רבים מצווה התורה על ניקיון המשפט ותקינותו, הן בלשון עשה והן בלשון לא תעשה. בפרשת משפטים, שמות כג ב: "לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רב לנטת אחרי רבים להטת" ... "לא תטה משפט אבליך בריבו" ... "ושתד לא תקח" (ראה דברינו [אחרי רבים להטות](#) בפרשת משפטים). וכמו כן בפרשת קדושים, ויקרא יט טו: "לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך". כל נושא מצוות המשפט והדיינים הוא רחב ומורכב ונמנו בו מצוות עשה ולא תעשה רבות. ראה בפתח הלכות סנהדרין לרמב"ם שהוא מונה שם שלושים מצוות: עשר מצוות עשה ועשרים מצוות לא תעשה. ראה גם דברינו [מלך במשפט יעמיד ארץ](#) בפרשת משפטים. הפעם אנו רוצים לדון בפסוק "לא תכירו פנים במשפט".

² הנה מקור רביעי בתורה, השני בספר דברים - פרשת שופטים, לדיני עשיית המשפט. זו הקבלה ברורה לציווי בפרשה שלנו, לא רק בשילוב ובאיזון של חלק של לא תעשה כנגד החלק של מצוות עשה, אלא גם בהקבלה הלשונית: "לא תכירו פנים", "לא תכיר פנים". באילו פנים מדובר? של בעלי הדין? מהי הכרת פנים? זו? מה מחדשים פסוקים אלה מעבר למה שכבר למדנו בספר שמות ובספר ויקרא?

³ מתחיל בבית המדרש וממשיך בבית הדין. המדרש יוצר קשר מעניין בין שני מוסדות אלה.

⁴ ובהמשך שם: "היה רבי מאיר אומר מה ת"ל קטן כגדול תשמעון? שלא יהא אחד עומד ואחד יושב, אחד מדבר כל צרכו ואחד [אתה] אומר לו קצר דבריך. אמר ר' יהודה: שמעתי שאם רצו להושיב שניהם כאחד מושיבין. אי זה אסור? שלא יהא אחד עומד ואחד יושב: יהא עליך דין קטן כדין גדול דין של פרוטה כדין של מאה מנה". עוד במסכת אבות דרבי נתן נוסח ב פרק כ: "היה אחד עני ואחד עשיר, אל תאמר זה שהוא עני דבריו נאמנים וזה שהוא עשיר אין דבריו נאמנים. אלא, כשם שאתה שומע דברי עני, כך תשמע דברי עשיר וכשם שאתה שומע דברי עשיר, כך תשמע דברי עני, שנאמר: לא תכירו פנים במשפט". לפי שיטה זו, אין כאן חידוש מיוחד, אלא בדגשים ודקויות. הפסוק שלנו מצטרף לכל הפסוקים הרבים שדנים בניהול תקין של סדרי הדין והנהגת בית המשפט. כך גם "לא תכיר פנים" שבפרשת שופטים. החידוש הוא אולי במעמד ובדובר. הפעם נאמרים הדברים מפיו של משה שמדבר אל הדור החדש בערבות יריחו וחוזר על פרשת מינוי הדיינים שנזכרה כבר בפרשת יתרו. ובאשר לדרשה עצמה, אי הכרת הפנים בבית הדין מתחילה בדיון מתון ושקול בבית המדרש! לא כל תלמיד חכם הופך לדין ("עורך דין" בלשון חז"ל) - רבים נמנעו מכך וברחו מהדין. אבל דיין, אוי לא אם לא למד את אי הכרת הפנים בבית המדרש בדיון ההלכתי העקרוני.

⁵ אל תכיר בו (תנהג בו כמכר וידיד) ואל תתנכר לו (תנהג בו כנכרי ושונא), כפל לשון ומשחק מילים בפשט הפסוק: התנכר והכיר - שניהם מהשורש נכ"ר. ("ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו ... ויתנכר אליהם"). ראה פירוש רס"ג בפרשתנו: "לא תכירו - להטות דין לאדם המוכר וידוע לכם". כמו כן פירש אבן עזרא: "להכריח הדין למי שמכיר". ובפרשת שופטים, על הפסוק המקביל "לא תכיר פנים" אומר אבן עזרא: "פירשתי בפסוק לא תכירו פנים במשפט (דברים א, ז)", היינו הוא מקשר בין שני הפסוקים שהבאנו ורואה בהם חזרה. לא רק חזרה בין ספר דברים לספרים שמות וויקרא, אלא גם חזרה בתוך ספר דברים עצמו. שיטות אלה, מלוות בפשט הפסוקים, מצטרפות לקו שכבר ראינו במדרש הקודם: לא תכירו פנים במשפט - במהלך עריכת הדין וקיום מהלך המשפט.

⁶ תרגום והסבר: "בעל האכסניה בה התגורר רב בא לפניו לדין. אמר לו רב: האין אתה בעל האכסניה שלי? אמר לו: כן. אמר לו: דין יש לי. אמר לו רב: פסול אני לשבת בדיןך (ראה פירוש רש"י שם: "שהזכרתי טובתך"). אמר רב לר' כהנא (שהיה תלמיד חבר שלו, שטיינזלץ): צא ודון אותו. ראה ר' כהנא שגסה רוחו של אותו בעל האכסניה (שזלזל בו בהשוואה עם רב). אמר ר' כהנא לאותו האיש: אם תציית לי - תציית, ואם לא, אוציא לך את רב מאוזניך (אדון אותך בעונש קשה ותדע שאין אתה יכול לסמוך עלי, שטיינזלץ. אנדה אותך, רש"י). הבאנו סיפור המשך זה, לא רק בגלל עניינו, אלא משום שהוא יוצר יחד עם הפסקה הקודמת סימטריה מקבילה לפסוק. הפסוק מדבר על "לא תכירו פנים" ועל "לא תגורו מפני איש" ואלה בדיוק שתי הפסקאות בגמרא: הפסקה הדנה בפירוש של "לא תכיר" (דברי רבי יהודה ורבי אלעזר) והסיפור של בעל האכסניה בו ר' כהנא מקיים את "לא תגורו". ראה ספר החינוך

דברים רבה פרשה ה סימן ו

"לא תכירו פנים" - ר' אלעזר ורשב"ג. ר' אלעזר אמר: אם היית יודע שהדין עמו, אל תסבר לו פנים, שלא יהא אומר: מתחילה היה רוצה לזכותו. ורשב"ג אמר: אם תדע שאין הדין עמו, הסבר לו פנים, שלא יהא אומר: מתחילה היה רוצה לחייבני.⁷

ספרי דברים פסקא יז

"לא תכירו פנים במשפט" - זה הממונה להושיב דינים. שמא תאמר: איש פלוני נאה - אושיבנו דיין; איש פלוני גיבור - אושיבנו דיין; איש פלוני קרובי - אושיבנו דיין; איש פלוני הלווני ממון [הליניסטון] - אושיבנו דיין. נמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע, מעלה עליו כאלו הכיר פנים בדין.⁸

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ג הלכה ח

כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישראל דיין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין, אף על פי שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תכירו פנים במשפט". מפי השמועה למדו שזה מדבר כנגד הממונה להושיב דינים. אמרו חכמים: שמא תאמר, איש פלוני נאה אושיבנו דיין, איש פלוני גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין, איש פלוני יודע בכל לשון אושיבנו דיין. נמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע, לכך נאמר: "לא תכירו פנים במשפט".⁹

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה א ד"ה [ז] ויקריבו נשיאי

שש כנגד שש המעלות שהיו לכסא (של שלמה). כיצד? עלה לישיב על מעלה ראשונה, הכרוז יוצא ואומר: "לא ירבה לו נשים". עלה לישיב על מעלה שנייה, הכרוז יוצא ואומר: "לא ירבה לו סוסים". עלה לישיב על מעלה שלישית, הכרוז יוצא ואומר: "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". עלה לישיב על מעלה רביעית, הכרוז יוצא ואומר:

שאלה שתי המצוות היחידות בפרשתנו שרובה ככולה תוכחת משה וסיפור קורות דור המדבר לבנים. בכל זאת, שתי מצוות נזכרו בפרשה: "לא תכיר" ולא "תגורר". וכבר זכינו להשלים דף על מצוות **לא תגורר מפני איש** בפרשה זו.

⁷ כאן יש חידוש מסוים. מכלל לאו אתה שומע הן. מלשון האיסור "לא תכירו פנים", אנו לומדים על הכרת הפנים שמותרת לטובת מי שעומד להפסיד בדין. מעין דין זה הובא להלכה ברמב"ם הלכות סנהדרין פרק כא הלכה יא, שמדגישים שם שזו הלכה מאד גבולית וגם בהכרת פנים זו כדאי להיזהר. שהרי הדין עוד לא פסק את הדין, רק ראה להיכן הדין נוטה ושמה עוד ישנה את דעתו (ראה סנהדרין ו ע"ב ז ע"א לגבי מחויבותיו של הדיין מרגע שיועד להיכן הדין נוטה). למרות חידוש זה, נראה שגם מדרש זה מצטרף לקו של שני המדרשים הקודמים. אגב, המגיהים והמדייקים מצביעים על כך שהנוסח שהבאנו לעיל (וילנא) אינו מדויק. מדרש זה הוא בפרשת שופטים ולא בפרשת דברים. הוא דורש את הפסוק השני שהבאנו בפתח דברינו "לא תכיר פנים", לא את הפסוק הראשון: "לא תכירו פנים במשפט". צריך לתקן את הפסוק שבתחילת המדרש מ"לא תכיר" ל"לא תכיר". אם כך, אנו עדיין מחפשים את הייחודיות והחידוש של הפסוק בפרשתנו: "לא תכירו פנים במשפט".

⁸ יש חידוש ייחודיות בפסוק שלנו, אומר מדרש ספרי. בפרשות הקודמות כבר נאמר כל מה שניתן לומר על הצורך בסדרי דין תקינים. כל הפסוקים שכבר ראינו בפרשת משפטים, קדושים ועוד נראה להלן בפרשת שופטים עוסקים בכך. אז מה בא הפסוק בפרשתנו ללמדנו? לא על סדרי הדין בתוך בית המשפט, אלא על סדר סדרי הדין, נכון יותר על סדרי הדינים ודרך מינוים. שאין לך סדר דין חשוב יותר ממינוי דינים הולמים ומתאימים! וזה החידוש בפרשתנו לדעת הספרי. ואיך הדברים מתקשרים ל"לא תכירו פנים במשפט"? אולי כמו הגמרא בסנהדרין לעיל: אל תמנה משהו לדין (פנים למשפט) רק משום שהוא מכר שלך ואל תמנה משהו שהוא נכרי ומנוכר לנושא (כמו במינוי מלך "לא תוכל לתת עליו איש נכרי"?). ומה נעשה עם הפסוק המקדים שם ואומר: "ואצווה את שופטיכם בעת ההיא"? האם משה רומז כאן שההיררכיה שלימד אותו יתרו של שרי אלפים, שרי עשרות וכו' היא לא רק ההיררכיה של הבאת הדבר הקשה לפני מי שגדול ממנו (ראה במדבר רבה כא יב, מובא בדברינו **בנות צלפחד** בפרשת פנחס), אלא גם ההיררכיה של מינוי הדינים? אלה ממנים את אלה מלמעלה למטה (או שמא מלמטה למעלה)? אם אכן כך, חידוש גדול הוא בפשט המקרא.

⁹ נראה שהמקור לרמב"ם זה הוא מדרש ספרי שהבאנו וכך גם מפרש רש"י בפרשתנו. למרות שיש כאן סמך מפסוק בתורה: "לא תכירו פנים במשפט", הרמב"ם נוקט בלשון "מפי השמועה", אולי משום שהוא סובר שהספרי אינו דורש את פשט הפסוק ואסמכתא בעלמא היא. אך ראה דבריו בספר המצוות מצות לא תעשה רפז, שם משמע שזה סמך כגמור מהפסוק: "... והאזהרה ממנות ממונה בעבור מעלות אחרות, הוא אמרו יתברך (דברים א) לא תכירו פנים במשפט". והמאיר עינינו בדברי הנשר הגדול יבורך. על מינוי דינים שאינם הגונים, כולל ביקורת קשה על "מינויים פוליטיים" של בית הנשיאות, ראה סנהדרין ז ע"ב: "דבי נשיאה אוקמו דינא דלא הוה גמיר, אמר ליה ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש: קום עליה באמורא. קם, גחין עליה, ולא אמר ליה ולא מיד. פתח ואמר: (חבקוק ב) הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבך". ובהמשך שם דברים הרבה בגנות דינים שאינם הגונים ומתאימים, דוגמת: "כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל". מנגד, בספרי דברים שופטים קמד, דברים בשבח מינוי דינים כשרים: "למען תחיה וירשתה את הארץ, מלמד שמנוי הדינים כדאי הוא להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם ושלא להפילם בחרב". עוד שם: "ושפטו את העם, בעל כרחם. משפט צדק, והלא כבר נאמר: לא תטה משפט. מה תלמוד לומר משפט צדק? זה מנוי הדינים". ראה שוב בדברינו **מלך במשפט יעמיד ארץ** בפרשת משפטים.

"לא תטה משפט". עלה לישוב על מעלה חמשת, הכרוז יוצא ואומר: "לא תכיר פנים". עלה לישוב על מעלה ששית, הכרוז יוצא ואומר: "לא תקח שוחד". בא לישוב על מעלה שביעית, אומר(ים) לו: דע לפני מי אתה יושב.¹⁰

מדרש תהלים (בובר) מזמור פב

"מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט" - זהו שאמר הכתוב: "לא תכירו פנים במשפט" (דברים א' יז). וכן יהושפט: "ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר משפט" (דברי הימים ב' יט ו').¹¹

מדרש תנאים לדברים פרק טז פסוק יט לא

דבר אחר: "לא תכיר פנים" - והלוא כבר נאמר: "לא תכירו פנים במשפט"! אלא זו אזהרה לחכמים כשהתלמידים יושבין לפניהם, לא יהיו מלמדין לאחד ומניחין לאחד. ואם עשו כן, כאילו עבדו עבודה זרה, שכך כתוב אחריו "צדק צדק תרדוף ... לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך" (דברים טז כ-כא).¹²

מסכת סוטה דף מז עמוד ב

משרבו בעלי הנאה - נתעותו הדינין, ונתקלקלו המעשים, ואין נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין - בטל "לא תגורו" ופסק "לא תכירו", ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם.¹³

סנהדרין צח ע"א

¹⁰ ומדרש דברים רבה ה' ו: "א"ר אחא: בוא וראה שש מעלות היה לכסא של שלמה ... והיה הכרוז עומד לפני כסאו של שלמה. כיון שהיה עולה מעלה הראשונה היה כורז: לא תטה משפט. מעלה השנייה היה כורז: לא תכיר פנים. שלישית היה כורז: לא תקח שוחד. רביעית: לא תטע לך אשרה. חמישית: לא תקים לך מצבה. ששית: לא תזבח לה' אלהיך שור או שה אשר יהיה בו מום". נוסחאות רבות יש לנו על מדרש זה של כסא שלמה (המושגת על הפסוק בדברי הימים ב' ט' יח: "ושש מעלות לכסא ..."), כולל סדר המעלות והפסוקים. ראה במדבר רבה יב, אסתר רבה א' יב, אוצר המדרשים (אייזנשטיין) תקכו ועוד. רוב המדרשים הם בשיטת הפסיקתא (שהוא כנראה הקדום מכולם ומתאים למלך) ודברים רבה (שקצת קשה מה שייך כאן מצוות עבודה זרה וזבחיית בעל חיים עם מום, אלא כמין סמלים). אך בין שניהם הפסוק המצוטט הוא: "לא תכיר פנים" והשייך הוא בברור לפרשת שופטים, בה נמצאת בסמוך מצוות המלך. עם זאת, מצאנו גם נוסח לפיו הפסוק שהכרוז היה מכריז לפני שלמה הוא זה שבפרשתנו: "לא תכירו פנים במשפט". אפשר שזהו שיבוש המעתיקים (ראה דברים רבה ה' ו' לעיל) ואולי לא. אולי הנוסח "לא תכירו פנים במשפט" מתאים לספרי שראינו לעיל שרואה בפסוק את עניין מינוי הדיינים. לא את סדרי הדין, כפי שאמרנו, אלא את סדר סדרי הדין - מינוי דין הגון. הקמת מערכת משפט של "משפט צדק". ראה הספרי שהבאנו בסוף הערה 9 על דברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין. והלוא זה אחד מתפקידי המלך (ובית הנשיא) וכל שלטון שיעמוד לישראל: למנות דיינים ולהקים מערכת בתי משפט ראוייה. אם כך, אז יש לנו שתי נקודות השקפה מעניינות מה בדיוק הכריזו לפני שלמה בעת עלותו לכסא המשפט: שהוא, כשופט, לא יכיר פנים וישפוט בצדק, או שהוא כמלך, ידאג להקמת מערכת בתי דין מסודרת שתעמיד שופטים ראויים שישפטו בצדק.

¹¹ הרי לנו סיוע לדעה שמדובר במינוי הדיינים, כשיטת הספרי. יהושפט המלך מנחה את השופטים שהוא ממנה ומזכיר להם את הפסוק מפרשתנו דווקא. ולגבי תקופת בית שני, כשלא היה מלך אבל היה נשיא, ראה תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק א הלכה ב: "בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי. ונשיא שמינה שלא לדעת בית דין מינויו מינוי. חזרו והתקינו שלא יהו בית דין ממנין אלא מדעת הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת בית דין". ראה עוד בספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רפד שהסמכות עוברת גם לראש הגלות: "שהזהיר בית דין הגדול או ראש גלויות שלא למנות דין אדם שאינו חכם וכו'".

¹² כאן מדובר בפסוק שבפרשת שופטים שזה לפי סדר הפרשיות בתורה. הדרשן עומד בפרשת שופטים ושואל: מה החידוש של "לא תכיר פנים" שנאמר שם לעומת "לא תכירו פנים במשפט" שכבר נאמר בפרשת דברים? גם הוא, כמדרש ספרי שודאי קדם לו, מחפש חידוש בפסוק: "לא תכיר פנים". החידוש הוא מוצא הוא לא במינוי הדיינים (את זה כבר חידש הספרי), אלא בלימוד (הוראת) התלמידים. לא תכירו פנים - כמחנכים ומורים. לא להתמקד בתלמיד אחד ולהזניח את השאר. ראה המשנה בראש פרק שני במגילה: "אין דורשין בעריות בשלושה" ובהסבר הגמרא שם שהחשש הוא שהרב יתמקד בתלמיד אחד (המתקדם יותר?) ויזניח את השאר שילמדו בעצמם ושלא כהוגן. שני הנושאים אינם רחוקים זה מזה, בפרט אם מדובר בתלמידי חכמים שעתידים להיסמך ולהיעשות דיינים ומורי הוראה בישראל, כפי שכבר ראינו באבות דרבי נתן בו פתחנו (הערות 3, 4 לעיל). הקשר בין מדרש תנאים הדין בלימוד התלמידים ובין הספרי הדין במינוי הדיינים, יכול לקבל חיזוק גם מדרשות הפסוקים. את שניהם לומדים (גם) מסמיכות הפסוקים: "צִדְקַת צְדָק תִּדְרֹף ... לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך" (כמעלה הרביעית במדרש דברים רבה, בהערה 10 לעיל). ראה גם מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב: "אמר ריש לקיש: כל המעמיד דין (על הציבור) שאינו הגון - כאילו נוטע אשרה בישראל, שנאמר: שפטים ושטרים תתן לך, וסמך ליה: לא תטע לך אשרה כל עץ. אמר רב אשי: ובמקום שיש תלמידי חכמים - כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר: אצל מזבח ה' אלהיך. כתיב: לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי, הא דעץ שרי? אמר רב אשי: אלוה הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב".

¹³ הדפים האחרונים של מסכת סוטה מתארים את ההתדרדרות בדורות שלאחר החורבן, דורות התנאים והאמוראים עצמם: "משרבו לוחשי לחישות בדין - רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה ... משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע - רבו הוי בעולם ... משרבו היהירים - התחילו בנות ישראל להינשא ליהירים, שאין דורנו רואה אלא לפנים ... משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך - רבו איש הישר בעיניו יעשה ... משרבו מקבלי מתנות - נתמעטו הימים ונתקצרו השנים ... משרבו זוחי הלב - רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן - רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות". וממילא בטל גם: "לא תגורו" ופסק "לא תכירו". והכל בעקבות המשנה שם, הדנה בהלכות רוצח ועגלה ערופה: "משרבו הרוצחנין - בטלה עגלה ערופה". אז אחרי כל ההידרדרות הזו, מה תקנתנו?

אמר עולא : אין ירושלים נפדית אלא בצדקה, שנאמר : "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א כז). אמר רב פפא : אי בטלי יהירי - בטלי אמגושי, אי בטלי דייני - בטלי גזירפטי.¹⁴ אי בטלי יהירי בטלי אמגושי – דכתיב : "ואצרף כבר סגיך ואסירה כל בדיליך" (ישעיהו א כה). ואי בטלי דייני בטלי גזירפטי – דכתיב : "הסיר ה' משפטיך פנה אויבך" (צפניה ג טו).¹⁵

שבת שלום

ונזכה לראות בנחמת ציון ובנין ירושלים

מחלקי המים

¹⁴ כאשר ייבטלו היהירים – ייבטלו הכמרים הפרסיים. וכאשר ייבטלו הדיינים הרעים – ייבטלו שוטרי האומות. מכאן משמע שגם בתקופות של שעבוד ישראל ע"י מעצמה חיצונית (הפרסים, למשל), עדיין היה כח שלטון ומשפט פנימי.

¹⁵ ראה שם גם: "אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון: אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל, שנאמר: ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבר סגיך ... ואשיבה שופטיך". זה הפסוק בו אנו מסיימים את הפטרת השבת, שבת חזון: "ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבר סגיך ואסירה כל בדיליך: ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציק כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה". יש כאן חיבור נאה של פרשת הדיינים שבקריאת התורה עם הפטרה בפרק א בישעיהו. והרוצה לחבר את מכלול דברינו, לא רק לתשעת הימים בהם אנו עומדים, אלא לענייני דיומא אחרים של מציאות חיינו כאן במדינת ישראל – אפשר שאין הוא טועה כל כך, אבל זה כבר מעבר לנושא שלנו.